

Гронь Л. В.,
Рівненський державний гуманітарний університет

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ СТУДЕНТІВ МОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ ВНЗ З ВИКОРИСТАННЯМ ТВОРІВ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Стаття присвячена проблемі формування іношомовної компетенції в монологічному мовленні студентів мовних факультетів ВНЗ з використанням творів художньої літератури. Розглянуті особливості жанру “коротке оповідання”, на основі якого відбувається ефективне формування та розвиток усних монологічних умінь.

Ключові слова: усне монологічне мовлення, вільний переказ, коротке оповідання.

Статья посвящена проблеме формирования иноязычной компетенции в монологической речи студентов языковых факультетов ВУЗ с использованием произведений художественной литературы. Рассмотрены особенности жанра “короткий рассказ”, на базе которых эффективно формируются и развиваются монологические умения устной речи.

Ключевые слова: устная монологическая речь, свободный пересказ, краткий рассказ.

This article deals with the problem of foreign language monologue competence formation of the students of linguistic departments at higher educational institutions. The short story peculiarities for effective formation and development of monologue oral speech skills have been considered.

Key words: oral monologue speech, free retelling, short story.

Міжкультурна інтеграція набуває все більшого поширення у всіх сферах нашого життя. Однак найчутливішою до інтегративних процесів суспільства є система освіти, адже саме у цій сфері відбувається професійна підготовка та формування майбутніх фахівців у різних галузях, у тому числі, й з іноземної мови (ІМ). Сьогодні можна констатувати посилення когнітивної функції іноземної мови, адже саме за її допомогою можна одержати інформацію, яку неможливо одержати своєчасно рідною мовою. Крім того, розширюються рамки комунікативної функції іноземної мови, тобто спілкування є не лише міжособистісним, а й міжкультурним, оскільки в ньому беруть участь представники різних культур.

Отже, нове соціальне замовлення суспільства передбачає не тільки оволодіння тією чи іншою ІМ, але й ознайомлення з культурою країни, мову якої вивчають, а також її традиціями, звичаями, історією, сучасним життям. Проблема застосування країнознавчого матеріалу в значній мірі зумовлена реалізацією в процесі навчання ІМ комунікативного підходу, що передбачає як кінцевий результат формування іношомовної комунікативної компетенції, яка є найважливішим компонентом майбутньої професійної діяльності студентів мовних факультетів ВНЗ. Це означає, що студенти повинні оволодіти основними видами мовленнєвої діяльності, в тому числі й говорінням.

Говоріння, або експресивне мовлення, – складний багатогранний процес, який дозволяє здійснювати усне вербальне спілкування. В методичній літературі виділяються чотири категорії вмінь експресивного мовлення іноземною мовою: 1) вміння вживати мовний матеріал у мовленні; 2) вміння виконувати певні види робіт, які необхідні для розвитку усного мовлення іноземною мовою; 3) вміння ситуативно-тематичного діапазону; 4) вміння виконати необхідні мислительні операції з виходом в іношомовне мовлення.

Не применшуючи значення вмінь вживати мовний матеріал у мовленні та вмінь ситуативно-тематичного діапазону для розвитку вмінь експресивного усного мовлення, ми хочемо підкреслити важливість інших двох умінь.

Говорячи про вміння виконувати певні види робіт, необхідні для розвитку усного мовлення, маємо на увазі ті з них, які є відображенням у навчальному процесі “жанрових” компонентів природного мовленнєвого спілкування. Отже, до цієї категорії вмінь ми по праву можемо віднести вміння передачі “заданого” змісту: передача змісту прочитаного (прослуханого) тексту, переглянутого фільму, спектаклю, прочитаної книжки, почутого оповідання, розповідь про події, свідком яких був мовець і т. ін. Тобто, передача “заданого” змісту є не що інше як переказ сприйнятого мовленнєвого повідомлення, в процесі якого відбувається розвиток експресивних умінь розповіді – монологічного висловлювання розповідного характеру. Разом з тим вміння передачі “заданого” змісту передбачають вміння виконати певні мислительні операції з виходом в іношомовне мовлення, що відповідає чотирьом категоріям вмінь у наведеній класифікації.

Отже, вільно передати основний зміст прослуханого чи прочитаного тексту своїми словами – професійно необхідне вміння для майбутнього вчителя іноземної мови.

З точки зору методики викладання іноземних мов переказ – це передача змісту тексту “своїми словами”. У теорії адаптації переказ розглядається як реконструкція, мислительна перебудова оригінального тексту та його осмислення у процесі запам’ятовування. В результаті складної мислительної діяльності при відтворенні тексту лексична і граматична будова мови завжди підлягає кількісній і якісній трансформації, обсяг і якість відтвореної інформації завжди відрізняється від інформації, що сприймається. Тобто, переказуючи текст, студент здійснює активну мислительну діяльність, результатом якої є спрощення, адаптація сприйнятого мовленнєвого повідомлення. У процесі редукації відбувається відбір матеріалу, його аналіз, виділення основного, суттєвого, його узагальнення. Оскільки сприйняття мовлення проходить через ланку переробки словесних повідомлень (внутрішнє мовлення), створюється новий текст, який має свої структурні особливості, відмінні від первинного тексту. Перетворення відрізняються складністю і обумовлюються трансформацією і новокомбінуванням як елементів змісту, так і засобів вираження.

Все викладене вище свідчить про те, що планування на основі “заданого” змісту – це складний мовленнєво-мислительний процес, який включає в себе базисні вміння, які необхідні мовцю, щоб організувати передачу основного змісту сприйнятого тексту “своїми словами”, а саме: вміння смислової організації та мовного оформлення при продукуванні власного усного монологу.

Базисні вміння організації змісту власного монологічного висловлювання включають такі опорні вміння: ви-членяти і викладати кульмінаційну подію адекватно її значенню та виділяти основні факти і події, які ведуть до кульмінаційної події, у тому числі експозиційні факти; встановлювати логічну послідовність викладу матеріалу на основі усвідомлення причинно-наслідкових і часових зв'язків та відношень між ними; опускати несуттєві факти, які не порушують логіку розповіді і не сприяють розкриттю теми та основної думки тексту; завершувати розповідь, висловлюючи своє ставлення до події, до вчинку персонажа.

Базисне вміння мовного оформлення розповіді включає такі опорні вміння: опускати несуттєві для основного змісту елементи тексту на рівні речень, абзаца методом виключення несуттєвої інформації; з'єднувати вузлові речення тексту за допомогою різних засобів зв'язку для продукування зв'язного висловлювання; робити синонімічні заміни; роз'єднувати складні речення; будувати речення-замінники узагальнюючого характеру за умови адекватності їх змісту на основі узагальнення; використовувати усномовленнєві формули та кліше, які допомагають оформляти монолог.

Універсальні вміння організації змісту тексту-переказу необхідні для породження будь-якого висловлювання розповідного характеру (передача змісту побаченого, почутого, прочитаного), а специфічні вміння мовного оформлення потрібні для передачі заданого змісту і форми його вираження (наприклад, передача змісту тексту своїми словами).

В процесі реалізації “переказу” мовцю необхідні вміння:

– “фіксувати”, утримувати план майбутнього висловлювання в оперативній пам'яті;

– антиципувати виклад змісту, тобто вміння внутрішнього випередження зовнішнього мовленнєвого висловлювання;

– враховувати особистість співрозмовника: ступінь його інформованості про події, ступінь підготовленості до сприйняття розповіді, його можливу реакцію.

Для підвищення ефективності формування та розвитку виділених вмінь важливого значення набуває питання про вимоги до змісту навчальних текстів. Як засвідчив аналіз методичної літератури, для формування усномовленнєвих умінь іноземною мовою найдоцільніше використовувати епічні (прозаїчні) форми, що розповідають про долю, характери, події, вчинки у різних життєвих ситуаціях (С.К. Фоломкина, М.П. Страхова, Н.В. Єлухіна, Л.Г. Корчагіна та ін.).

Однією з форм епічної прози є коротке оповідання (short story), яке вважається найоперативнішим жанром літератури. Особливості цього жанру дають можливість швидко відгукуватись на найактуальніші, найгостріші події і проблеми сучасності.

Формування усномовленнєвих умінь на матеріалі коротких оповідань зумовлена наявністю в художньому тексті психолінгвістичних передумов: регулятивної (спонукальної); комунікативної спрямованості тексту короткого оповідання; інформаційної насиченості короткого оповідання; усномовленнєвої спрямованості тексту короткого оповідання. Врахування прагматикону студентів – системи їх читацьких мотивів, установок, інтересів та потреб – виступає джерелом активності, “передумовою”, що спонукає студента до діяльності. Коротке оповідання є тим мотивом, завдяки якому реалізується регулятивна (спонукальна) передумова – важлива основа активізації розумової діяльності студентів і яка забезпечує мотиваційну готовність реципієнта до висловлювання.

Емоційний та естетичний потенціал короткого оповідання при його використанні в навчальному процесі забезпечує природне виникнення емоцій у студентів, виступає стимулом до вербального висловлювання студентами своєї суб'єктивної думки про семантичну інформацію, що видобувається з оповідання. Коротке оповідання виступає засобом безперервного утворення та вдосконалення динамічних стереотипів в усномовленнєвих висловлюваннях студентів на основі прочитаного (прослуханого), тому що воно містить соціальну та морально-етичну тематику, має великий обсяг імпліцитної інформації. Такі характеристики короткого оповідання як логічність, послідовність, структурна чіткість сприяють формуванню зв'язного логічного, нормативного мовлення, що характеризується системністю та завершеністю виражених думок.

Навчання монологічного мовлення на матеріалі коротких оповідань забезпечує варіативність ситуацій, що є важливим для розвитку таких якостей усного мовлення як динамічність, комбінованість, експромтність. Варіативність вдосконалює взаємодію навичок в умінні, знімає “заавтоматизованість” навичок.

Використання в процесі навчання усного монологічного мовлення коротких оповідань, які мають цінні усномовленнєві можливості, дозволяє компенсувати відсутність реальних ситуацій мовного та мовленнєвого спілкування іноземною мовою. В процесі читання художньої літератури можна отримати досить повне уявлення про життя народу та національний характер, самосвідомість та менталітет. Ознайомлення з реальними ситуаціями спілкування в контексті оповідання забезпечує формування у студентів навичок і вмінь здійснювати свою мовленнєву поведінку відповідно до основних особливостей соціокультурного розвитку країни, мова якої вивчається, забезпечує оволодіння вмінням використовувати мовні засоби в реальній комунікації, сприяє збагаченню комунікативного досвіду студентів.

Ці можливості жанру “коротке оповідання” роблять його не тільки найбільш ефективним засобом навчання усного іншомовного монологічного мовлення студентів мовних факультетів, а й сприятимуть пізнанню ними національної специфіки культури країни, мова якої вивчається та залученню їх до діалогу культур.